

*Between the archives and the field:
A dialogue on historical anthropology of
the Balkans, Miroslav Jovanović,
Karl Kaser, Slobodan Naumović (Eds),
Belgrade – Graz 1999.*

Недавно се као заједничко издање Удружења за друштвену историју из Београда и Одељења за историју Југоисточне Европе Историјског института Универзитета у Грацу (Zür Kunde Südosteuropas) појавио вредан и несвакидашњи зборник радова о историјској антропологији Балкана. Овај зборник чине радови представљени на Међународном колоквијуму о историјској антропологији који је одржан 1–2. октобра 1996. године на Филозофском факултету у Београду.

Суморна политичка стварност која прожима Југославију већ дуже времена, оставља неповољне и, рекли бисмо, далекосежне последице на свеукупан живот становништва, па самим тим и на хуманистичке науке и историјску науку међу њима. Занемарујући сијасет свакодневних тегоба које запречавају пун научни рад, осврћемо се само на проблем међународне научне сарадње и размене знања и идеја, као једног од фундамената у обогаћивању и ширењу научних спознаја и развоја науке уопште. (Само)изолацијом Југославије су прекинуте ионако не нарочито обимне институционалне везе са страним научним круговима. Самим тим идеја, и реализација идеје, зачете с пролећа 1996. године у Банском (Бугарска), о састанку аустријских историјских антрополога и српских историчара и антрополога у циљу вођења дијалога о историјској антропологији Балкана, надилази несумњиво велики значај разматране теме.

Захваљујући иницијативи професора Михаела Митерауера са Универзитета у Бечу и професора Андреја Митровића, на Филозофском факултету у Београду је 1. и 2. октобра 1996. године одржан Међународни колоквијум о историјској антропологији (гости из Аустрије су уместо израза колоквијум радије користили нови *terminus technicus* – "workshop"). Учесће на овом скупу узело је више историјских антрополога из Аустрије, међу којима и један од најистакнутијих представника школе историјске антропологије – Михаел Митерауер, и више угледних историчара и етнолога/антрополога из Београда.

Посебну занимљивост овог интернационалног научног скупа представља чињеница да је историјска антропологија једна од најмлађих, или најмлађа, школа у истраживачком свету историјске науке. Као веома млада „дисциплина“

(заснована 1993. године) она је веома актуелна за преиспитивање у научним круговима и за проверавање теоријских претпоставки које је она до сада успела да изгради. Посебан разлог за сучељавање са историјском антропологијом може да буде то што она себе на махове дефинише као својеврсну антитезу социјалне историјске науке и што себе доживљава као, слично другима, „тоталну историју“.

Радови представљени на овом научном скупу недавно су, под уредништвом Мирослава Јовановића, Карла Казера и Слободана Наумовића, у виду зборника објављени као заједничко аустријско-југословенско издање. Овај зборник истовремено представља и прво издање библиотеке „Теорија“ новооснованог београдског Удружења за друштвену историју.

Окупљајући истраживаче из различитих научних заједница (аустријске и српске) и са различитих поља истраживања (историјска антропологија, друштвена историја, социјална антропологија) Међународни колоквијум и овај зборник представљају афирмацију идеала дијалога као слободне и толерантне размене мишљења међу људима, чак и када имају различите или супротне идеје. Држећи се духа Међународног колоквијума, уредништво није инсистирало на доследности у форми и дужини примљених радова и покушало је да очува и полемичке тонове који су се јављали.

Радови објављени у зборнику груписани су у пет целина: „Историјска антропологија – нови дијалог старих партнера“ (стр. 9–34), „Пол – род – породица – свакодневица“ (35–132), „Села – менталитети – традиције“ (133–229), „Полемички тонови“ (231–253) и „Уместо закључка“ (255–276). Ове тематске целине усклађене су са темама панела у којима се радило током дводневног Међународног колоквијума.

Уводне напомене о теми и току скупа, као и начину рада колоквијума, са изразима захвалности колегама из Аустрије због њиховог ангажовања на брзој реализацији Међународног колоквијума, дао је професор Андреј Митровић. Основе за дискусију и базичне теоријске претпоставке за практичну примену метода историјске антропологије изнели су професор Михаел Митерауер (*Од историјске социјалне науке до историјске антропологије?*) и професор Карл Казер (*Перспективе за историјско-антрополошко истраживање Балкана*). Михаел Митерауер је свој рад посветио коренима, настанку и развоју школе историјске антропологије као и основним тематским садржајима који привлаче истраживаче историјске антропологије, често се осврћући на принципе, дефиниције и носиоце школе познате под називом Социјална историјска наука, опонирајући јој у погледу путева којима се стиже на исто поље истраживања и опсоравајући јој, у корист историјске антропологије, полагање права на „тоталну историју“. Рад Карла Казера базиран је на сагледавању могућности за историјско-антрополошко изучавање Балкана при чему је пажњу посветио димензијама тог истраживања, методима истраживања (истраживање на терену, истраживачка путовања – екскурзије, као истраживачко-дидактички метод, и квантификација материјала релевантних за изучавање историје породица) и научним резултатима и активностима који се односе на организацију научног рада (публикације и организација научних активности и мрежа).

Друга тематска целина зборника обухватила је практичне радове аустријских и српских колега који су у исту тематску област – историјску антропологију – пошли са различитих теоријских тачака и посебних претпос-

тавки. Приложени радови обухватају веома широку лезу истраживачких интересовања – од посматрања проблема „тобелија” на Балкану у XIX и XX веку (Предраг Шарчевић), развоја породичних структура у Србији у XIX и XX веку на примеру Орашца (Зигфрид Грубер), брачних односа, односно забрана склапања брака међу сродницима код Срба (Зорица Ивановић), сексуалности у Београду у XX веку (Предраг Марковић), породичних и брачних односа међу руским избеглицама у Краљевини Југославији (Мирослав Јовановић), економске и социјалне интеграције бивше Војне крајине у Хрватску (Ханес Грандиц), до односа свакодневице и етнологије (Тијана Чолак-Антић).

Из истраживања теме о селу, менталитету и традицији изложени су радови о секундарном архаизму (псеудо-архаизму) међу јужним Словенима (Никола Павковић), вези између екотипа, менталитета и националности, тј. преовлађујућем агрокултурном систему и процесу националне диференцијације на немачко-словенској језичкој граници (Кристијан Промисер), селу и граду у друштву Краљевине Југославије (Љубодраг Димић), традиционалистичкој реторици, национализму и политичкој транзицији у Србији 1987–1990 (Слободан Наумовић) и савременим објашњењима и стварној слици у филму „Крунисање краља Петра I Карађорђевића” (Радомир Стојановић).

Полемичке тонове, који су се иначе јављали у конструктивним и живим дискусијама на Међународном колоквијуму, посебно је изразио Радомир Ракић у прилогу „Историјска антропологија?” (да ли је то уопште проблем).

У оквиру закљученог разматрања Карла Казера и Михаела Митерауера (*Историјска антропологија Балкана: На почетку дискусије*) обухваћена су питања будућег развоја дисциплине, проблемских области које се могу идентификовати на различитим нивоима научне организације (тензије између традиционалног начина писања историје и нових методологија, проблеми унутар етнолошких институција, проблем номенклатуре науке, питање које се дисциплине могу узети за партнера и питање културолошке „припадности” Балкана), ограничења историјско-антрополошког приближавања и перспектива историјске антропологије Балкана.

Завршни реферат Андреја Митровића (*„Пићања радознатог човека”*) садржи четири различите теме: питање историјске антропологије (њених термина и дефиниција, њене егзистенције као дела историје, а не целине, обима и циља њених знања и едукације), важности историјских чињеница (мада своју посебну важност коју имају друштвене и економске структуре, као и област људских обичаја, мишљења, понашања, осећања и др.), проблем ограничавања изучавања Балкана само на примитивно друштво (уз занемаривање постојања друштва са својим елитама, разноврсним културама, институцијама сагласним са савременом цивилизацијом и са утицајима са стране) и питање историографске условљености антропологије (историја не може себе да изолује од антрополошких проблема, антрополошке чињенице су историјске и антропологија не може да супституише историографију).

Овај зборник, као и Међународни колоквијум, не представљају завршетак дијалога, нити су исцрпili тему дискусије. Напротив, директан сусрет два различита истраживачка концепта и приступа историјској науци отворио је врата новим сусретима колега у циљу јаснијег и исправнијег разумевања другог, што се потврдило у јесен 1999. године новим сусретом аустријских и српских историчара у Београду.

Недељко Радосављевић

Биографски лексикон Ваљевског краја, Колубара-Ваљево, Ваљево 1998, 408

У српској историографији биографски речници и лексикони нису били заступљени у одговарајућој мери. Може се, чак, рећи да су, изузимајући неколико примера, били готово потпуно занемарени. Таква енциклопедијска издања недостајала су у домену националне, али и локалне историје. Због тога излазак из штампе прве књиге *Биографског лексикона Ваљевског краја* још више добија на значају, нарочито ако се има у виду да је локална историја дуго времена препуштана истраживачима-аматерима који, упркос присутној добронамерности, нису били у могућности да увек испоштују основне методолошке захтеве критичке историографије.

Прву књигу *Биографског лексикона* сачињава шест свески, које су излазиле из штампе од јуна 1996. до августа 1998. У првих пет (Авакум-Бајић, Бајић-Булић, Булић-Гавриловић, Гавриловић-Данојлић, Данојлић-Ђурић) биографије су излагане азбучним редоследом док је шеста, последња свеска, конципирана као допунска. У њој су заступљене како допуне већ штампаних биографија, тако и целе биографске јединице које су из различитих разлога биле изостављене. По изласку допунске свеске, све су поново штампане и обједињене у једној књизи, која је на тај начин практично доживела два непромењена издања. Књига садржи укупно 590 биографских јединица, које су настале као резултат рада 43 аутора различитих професија.

Хронолошки посматрано, Биографски лексикон садржи биографије личности од оснивања града, односно првих помена Ваљева, до садашњег времена, што представља временски распон од готово пет stoleћа. У књизи је заступљено највише личности са подручја шест општина (Ваљево, Осечина, Мионица, Љиг, Лајковац, Уб) које су у саставу садашњег Колубарског округа. Међутим, нису запостављене и личности из места које су по ранијим административним поделама била повезана са Ваљевом, попут Обреновца и Лазаревца, сада у оквирима града Београда. Тиме је редакција избегла опасност да се рад ограничи на уско географско подручје омеђено актуелним административним поделама, што је у локалној историографији врло присутна појава. Личности и породице заступљене у *Биографском лексикону* можемо поделити на неколико основних група:

– Рођени Ваљевци који су највећи део живота провели у области где су рођени;

– Ваљевци који су напустили завичај али су очували везу са њим и утицали на локална и шира збивања,